

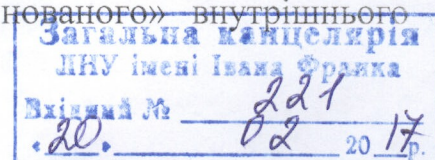
ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію Нери Наталі Ярославівни
«Гендерний аспект невласне-прямого мовлення
в англomовному художньому дискурсі
(на матеріалі жіночої прози першої половини ХХ століття)»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.02.04 – германські мови
у Львівському національному університеті імені Івана Франка
(Львів, 02.03.2017)

Дисертація Нери Наталі Ярославівни «Гендерний аспект невласне-прямого мовлення в англomовному художньому дискурсі (на матеріалі жіночої прози першої половини ХХ століття)» спрямована на опис лінгвальних засобів конструювання гендерної ідентичності представниць психологічної школи британського модернізму першої половини ХХ століття Вірджинії Вулф, Мей Сінклер й Дороті Річардсон.

Вирішення цієї проблеми здійснюється на основі аналізу лексичних, граматичних, комунікативно-прагматичних і стилістичних характеристик жіночого і чоловічого внутрішнього персонажного мовлення, вписаного у канву жіночого психологічного наративу. Відповідно, шановна авторка конструює оригінальний об'єкт аналізу: внутрішнє мовлення персонажа-жінки у співставленні із внутрішнім мовленням персонажа-чоловіка як воно уявляється автору-жінці.

На мою думку, **актуальність** теми дисертації зумовлена не стільки, як пише Н.Я. Нера, недостатньою вивченістю гендерних характеристик й опозиційністю підходу – чоловічий vs жіночий, а, насамперед, зверненням до проблеми конструювання фемінної й маскулінної ідентичності автором-жінкою. Це надає нам змогу зазирнути у внутрішній світ британської письменниці модерністки початку ХХ століття й реконструювати її внутрішні стани, уявлення, бажання, оцінки, асоціації, образи, емоції, пов'язані із фемінністю і маскулінністю в британській лінгвокультурі того часу.

З огляду на численність як більш, так і менш вдалих робіт, присвячених втіленню гендеру в мові й мовленнєвій діяльності, як у вітчизняному, так і зарубіжному мовознавстві, й на достатньо широку палітру методичного інструментарію, використаного у цих роботах, **новизну** роботи пов'язую, насамперед, із обранням об'єктом аналізу «контамінованого» внутрішнього

мовлення автора-жінки і персонажа-жінки й автора-жінки й персонажа-чоловіка, що дозволяє шановній авторці виявити базовий та імітований гендерні стилі, в яких автор-жінка постає як в своїй природній іпостасі власне жінки, так і в неприродній іпостасі чоловіка.

Методологічно робота поєднує структурно-функціональний і комунікативно-прагматичний підходи до аналізу мовних і мовленнєвих явищ. Спочатку вектор аналізу спрямовується від мовного засобу до його функції: дослідниця зосереджується на функціях особистих займенників, часових форм, модальних дієслів, емоційно-експресивної лексики, вигуків, синтаксичних конструкцій, а також дистрибуції дієслів, що вводять внутрішнє мовлення персонажів-жінок і персонажів-чоловіків. Далі здійснюється аналіз мовленнєвих актів (експресивів, директивів, репрезентативів, комісивів), а також втілення в невластиво-прямому персонажному мовленні категорії ввічливості. Окрім того, вивчаються стилістичні фігури, характерні для чоловічого і жіночого внутрішнього мовлення. І, насамкінець, описуються тактики похвали та імітування живого діалогу.

Хоча названі лінгвальні характеристики невластиво-прямого мовлення доволі важко об'єднати в межах єдиної стратегії наукового пошуку, на кожному окремому етапі дослідження шановна авторка демонструє відповідність застосовуваних методик поставленим завданням, а також наукову ерудицію і грамотність. Вражає і кількість критично осмисленої літератури із гендерної лінгвістики, соціолінгвістики, теорії тексту і дискурсу, стилістики, семантики, прагматики, літературознавства, що складає теоретичні підвалини дослідження, загалом, – 462 джерела. Емпіричний матеріал (2619 сторінок текстів романів В. Вулф, М. Сінклер й Д. Річардсон) теж слід вважати достатнім за об'ємом і відповідним завданням дослідження. Заслуговує на схвалення й виділення одиниці аналізу емпіричного матеріалу – контекстологічного фрагменту прозового твору, у якому зафіксовано невластиво-пряме мовлення. Не можу не відзначити й ґрунтовний та переконливий аналіз контекстологічних фрагментів у тексті дисертації. Цілком доречними є й елементи кількісного аналізу, які дозволяють виявити співвідношення різнорівневих лінгвальних параметрів у фрагментах

чоловічого і жіночого внутрішнього мовлення. Усе це забезпечує **обґрунтованість** та **достовірність** спостережень та висновків дисертації.

Серед найбільш цінних здобутків шановної авторки хочу відзначити здійснення лінгвістичного аналізу типів внутрішнього мовлення, характерних для жіночого психологічного роману, таких як внутрішні рефлексії, внутрішній монолог, внутрішній діалог та потік свідомості. Заслугує на увагу й висновок про те, що характеристики жіночого тексту віддзеркалюють особливості жіночої психіки, такі як дифузність думки і почуття, близькість до природи, висока адаптація до чужих міркувань. Саме ці властивості жіночої психіки, втілені в невластивому персональному мовленні, й увиразнюють об'єкт аналізу дисертації й роблять його унікальним.

Положення дослідження, зокрема, виявлення лексико-граматичних, прагматичних, семантико-стилістичних характеристик невластивого мовлення персонажів-чоловіків і персонажів-жінок, є внеском у гендерну лінгвістику, функціональну стилістику, прагмастилістику, лінгвістику тексту, що свідчить про достатню **теоретичну вагомість** дисертації.

Підкреслюючи **прикладну значущість** роботи, вважаю за необхідне вказати на доцільність використання її результатів у розробці теоретичних курсів зі стилістики англійської мови та спецкурсів з інтерпретації тексту, лінгвокультурології, лінгвістичної гендерології, прагматики.

Дослідження написане науковим стилем, чітко та логічно. Дисертація добротньо виконана у технічному відношенні, її оформлення повністю відповідає вимогам ДАК України.

Основні положення дисертації **повністю** викладено у 9-ти публікаціях, із них 7 – у виданнях, які входять до переліку ДАК України як фахові, 1 – у міжнародному виданні, 1 – у матеріалах наукових конференцій. Апробацію дисертації здійснено на 11 наукових конференціях.

Зміст автореферату засвідчує належний науковий рівень дослідження та є **ідентичним** основним положенням дисертації.

Акцентуючи актуальність обраної теми, новизну й обґрунтованість висновків, сформульованих у дисертації, та належний рівень її виконання,

вважаю необхідним звернути увагу на деякі **характеристики роботи, що надають підстави для дискусії:**

1. Акцентуючи плідність комунікативно-функціональної методологічної парадигми для вивчення гендерних особливостей художнього мовлення, шановна дисертантка, на жаль, не до кінця використовує її можливості.

А. У структурно-функціональній частині Н.Я. Нера послуговується вибором емпіричних чинників, методик аналізу, а також логікою узагальнень, підказаним їй низкою добре відомих в гендерній лінгвістиці соціокультурних структурно-функціональних гендерних розвідок періоду кінця 70-х–80-х років, які зосереджуються на розрізнених різнорівневих диференційних рисах чоловічого і жіночого мовлення (у тому числі й займенниках, часових формах, модальних дієсловах, емоційно-експресивній лексиці, вигуках, синтаксичних конструкціях) й почасти приходять до очікуваних висновків, які узгоджуються із стереотипними уявленнями про жіноче та чоловіче мовлення, через що стають об'єктом критики авторів гендерних досліджень більш пізніх періодів. Роботи, виконані вже в комунікативній парадигмі, доводять, що мовленнєва поведінка жінки, як і чоловіка, визначається складним співвідношенням різнорідних чинників, включно з мотивами, знаннями, оцінками, емоційними станами, волевиявленням, й, звичайно ж, врахуванням соціальних й комунікативних рольових приписів: як соціальних (вікових, професійних, статусних, конфесійних, освітніх тощо), так і суто ситуативних й особистісних. Й гендер є лише одним із таких чинників. Такий підхід автоматично знімає проблему диференційних рис «жіночого мовлення» у протиставленні «мовленню чоловічому».

Б. У прагматично-комунікативній частині роботи не зовсім виправданим видається використання в якості інструментів аналізу мовленнєвого акту й маркерів ввічливості. Справа в тому, що і теорія мовленнєвих актів, і теорія ввічливості, орієнтовані на реальну (або змодельовану) усну діалогічну взаємодію адресанта й адресата в ситуації «тут і зараз». Ця взаємодія характеризується інтенціональністю й спрямованістю свідомості мовця безпосередньо на адресата. У дисертації ж йдеться про внутрішнє мовлення, яке може бути адресованим самій собі або взагалі бути потоком свідомості, який не має конкретної адресації. Відтак тут немає й адресата, на якого б могла бути

спрямована інтенція мовленнєвого акту або «обличчю» якого загрожувала б неввічливість мовця.

Окрім того, обрані інструменти аналізу не дозволяють глибше проникнути в образ світу письменниць-модерністок. Тут у пригоді став би інструментарій когнітивної лінгвістики, зокрема теорії концептуальної метафори, метонімії, а також концептології, зокрема, моделювання концептуальних структур, що стоять за мовними формами в термінах поняттєвих, образних і ціннісних складників.

2. Не у всіх випадках можу погодитися із авторською інтерпретацією мовленнєвого акту. Мовленнєвий акт, у його класичному тлумаченні Дж. Остіна чи Дж. Серля, є цілеспрямованою мовленнєвою дією й його слід визначати саме через інтенцію, а не через повтор, як це робиться у випадку експресивів, і не через спосіб втілення інтенції, як це робиться у випадку репрезентативів, де, услід за Т. Врабель, Н.Я. Нера виділяє мовленнєві акти роздум-опис і роздум-пояснення. До того ж, типовий мовленнєвий акт є структурно рівним реченню, а не контекстологічному фрагменту, як у випадку того ж експресиву чи репрезентативу. Якщо ж шановна авторка пристає на точку зору, яка відрізняється від класичного тлумачення мовленнєвого акту, це вимагає додаткових пояснень.

3. Викликає заперечення трактування компліменту як різновиду похвали. Похвала втілює щире прагнення мовця до співпраці й може реалізуватися широким розмаїттям мовних засобів й до того ж бути як очною, так і заочною. У той же час, комплімент є очною, формульною, етикетною мовленнєвою дією. І знову ж таки, не можу не наголосити, що природним середовищем для реалізації і похвали, і компліменту є діалогічна взаємодія, а не внутрішнє мовлення.

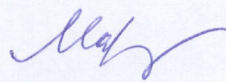
4. Насамкінець, маю звернути увагу на поодинокі стилістичні огріхи роботи. У назві роботи й, відповідно, у далі у тексті поняття «художній дискурс» і «жіноча проза», які мають співвідноситись як частина і ціле, належать до різних парадигм філологічної науки й частково дублюють одне одного. Стиль загальних висновків подекуди нагадує анотацію, у той час як, на мій погляд, висновки мають містити експліцитні формулювання оригінальних положень дослідження.

Зроблені зауваження спрямовані, насамперед, на окреслення перспектив роботи й не знижують її загальної позитивної оцінки.

Дисертація Нери Наталі Ярославівни «Гендерний аспект невласне-прямого мовлення в англomовному художньому дискурсі (на матеріалі жіночої прози першої половини ХХ століття)» є актуальною, концептуально завершеною науковою працею, нові методологічно обґрунтовані результати якої у сукупності вирішують важливу наукову проблему встановлення засобів конструювання гендерної ідентичності в художньому тексті й мають суттєве теоретичне та прикладне значення, слугуючи внеском у такі галузі мовознавства, як гендерна лінгвістика, функціональна стилістика, прагмалінгвістика, лінгвістика тексту.

Таким чином, на підставі ознайомлення з текстом дисертації, авторефератом та публікаціями авторки за темою рецензованої роботи вважаю, що дослідження Нери Наталі Ярославівни «Гендерний аспект невласне-прямого мовлення в англomовному художньому дискурсі (на матеріалі жіночої прози першої половини ХХ століття)» відповідає усім чинним вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а його авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент –
 доктор філологічних наук, професор,
 професор кафедри теорії та практики
 перекладу англійської мови
 Харківського національного
 університету імені В.Н. Каразіна

А.П. Мартинюк

